

BO'LAJAK TARBİYACHINING MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALAR BILAN O'ZARO MUNOSABATLARINING XUSUSIYATLARI

Andijon davlat pedagogika instituti o'qituvchisi
Bozorova Zuhra Jo'rayevna

Doi: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15230933>

Annotatsiya. Mazkur maqola "Bo'lajak tarbiyachining maktabgacha yoshdagi bolalar bilan o'zaro munosabatlarining xususiyatlari" mavzusiga bag'ishlangan bo'lib, tarbiyachining bolalar bilan o'zaro muloqotini, ularning psixologik va emotsional rivojlanishiga ta'sirini o'rganishga qaratilgan. Maqolada tarbiyachining bolalar bilan samarali aloqalar o'rnatishdagi roli, bolalar bilan muloqot qilishning usullari, bolalar psixologiyasining xususiyatlari va ularning ijtimoiy rivojlanishiga qo'shadigan hissasi keng yoritilgan.

Kalit so'zlar: Bo'lajak tarbiyachi, maktabgacha ta'lim, hamkorlik, muloqot, xulq-atvor, shaxsiy fazilatlar.

Maktabgacha yoshdagi bolaning shaxsiyati nafaqat oilada shakllanadi. Ba'zi hollarda, na oila, na bolaning unga o'xshash jamiyatda bo'lishi uning shaxsiyatini shakllantirishning axloqiy tomonini to'liq ta'minlay olmaydi. Bolalarning xulq-atvor qoidalari va shaxsiy fazilatlarini asosan bolalar bog'chasi tarbiyachisining maktabgacha yoshdagi bolalar bilan pedagogik aloqasi tabiati bilan belgilanadi. Pedagogik fan tomonidan berilgan psixologik tadqiqotlarni tahlil qilish, pedagogik tajribani o'rganish tarbiyachisining tarbiyalanuvchilar bilan to'g'ri munosabatlarini o'rnatishga, ular bilan muloqot qilish xususiyatlariga asosan bolalarga pedagogik ta'sirning samaradorligi bog'liqligini ta'kidlash lozim. Xususan, tarbiyachisining maktabgacha yoshdagi bolalar bilan muloqotining tabiati asosan tengdoshlar guruhida shakllanadigan shaxslararo munosabatlarni belgilaydi, bu esa bolaning shaxsiyatining rivojlanishiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Maktabgacha talim tashkilotida tarbiyaviy ishlar bolalar bilan pedagogik ishning maqsadlari va tamoyillarini insoniylashtirishning asosiy qarashlariga asoslanadi. Kattalar va bola o'rtasidagi aloqa va o'zaro munosabatlarning tabiati maktabgacha ta'lim sifatini belgilaydi. Tarbiyachisining maktabgacha yoshdagi bolalar bilan o'zaro munosabatlarining xususiyatlari bolaning psixemotsional va shaxsiy rivojlanishiga, bolalarga bo'lgan munosabatlar turiga va ularni boshqarish uslubiga ta'sir qiladi, bolalar jamiyatidagi munosabatlarni, uning tuzilishini belgilaydi, bolalar bog'chasida bolalarning qoniqish va psixologik qulayligini ta'minlaydi. Shu sababli, bolalar bilan o'zaro munosabatlarni tashkil etadigan tarbiyachilar kasbiy ahamiyatga ega bo'lgan shaxsiy fazilatlarini, nazariy va amaliy bilimlarni, ko'nikma va malakalarni, motivatsion va qiymat munosabatlarini shakllantirishlari kerak, bu bolaga individual yondashuvga asoslangan o'zaro munosabatlarga kasbiy tayyorgarlikni va uni amalga oshirish muvaffaqiyatini belgilaydi. Bola o'ziga xos shaxsni anglatadi va shuning uchun o'ziga ta'sir qilishning maxsus, individual usullari va aloqa shakllarini talab qiladi. Bugungi kunda tarbiyachi maktabgacha yoshdagi bolalarni ijodiy o'zgartirish, ular bilan ijodiy munosabatda bo'lish, shuningdek, tarbiyalanuvchilari bilan hamkorlik qilish zarurligini his qilmoqda. Shu munosabat bilan axloqiy tarbiyaning muhim shartlaridan biri bu tarbiyachisining bolalar bilan hamkorligi va o'zaro munosabatidir. Bu, shuningdek, individual yondashish zarurati bilan belgilanadi, chunki bolaga har qanday ta'sir "ichki sharoitlar" orqali singgadi. Tarbiyachisining maktabgacha yoshdagi bolalar bilan o'zaro ta'sirining xususiyatlari.

Yana bir tushuncha – "hamkorlik" - bu bolaga ta'sir qilish va muloqot qilish taktikasi bo'lib, unda tarbiyachisining qarashlari bolaning manfaatlaridan kelib chiqadi va uni jamiyatning to'laqonli a'zosi sifatida yanada rivojlantiradi. Kattalar turli xil vositalar va usullar orqali bolada axloqiy g'oyalarni, axloqiy fazilatlarini va xulq-atvor madaniyatini shakllantiradi. Hamkorlik sharoitida tarbiyalanuvchi bilan aloqa bolalarga manipulyativ yondashuvni rad etib, to'liq sherik sifatida amalga oshiriladi. Hamkorlik sharoitida mumkin bo'lgan bolaning o'z qiziqish doirasiga bog'lanib qolishi, boshqa odamlar va narsalarga nisbatan o'zining dastlabki bilishiga oid qarashi

yoki fikrini o'zgartira olmasligini va individualizmni engib chiqiladi, shuningdek jamoatchilik hissi shakllanadi. Ushbu aloqa modeli bilan bolalarning tasavvurlari, ularning fikrlashlari muvaffaqiyatsizlik qo'rquvi bilan cheklanmaydi, bolalar o'zlarini erkinroq va ishonchli his qilishadi. O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish kontsepsiyasi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 30-sentyabrdagi «Maktabgacha ta'lim tizimini boshqarishni takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida»gi PQ-3955-son qarorini ijro etish maqsadida ishlab chiqilgan bo'lib, 2030-yilgacha maktabgacha ta'lim tizimini rivojlantirish bo'yicha kompleks chora-tadbirlarni o'z ichiga oladi. Kontsepsiya O'zbekiston Respublikasida maktabgacha ta'limni rivojlantirishning maqsadlari, vazifalari, ustuvor yo'nalishlari, o'rta va uzoq muddatli istiqboldagi bosqichlarini belgilaydi hamda maktabgacha ta'lim sohasini rivojlantirishga yo'naltirilgan dasturlar va kompleks chora-tadbirlarni ishlab chiqish uchun asos bo'ladi. Maktabgacha ta'lim kontsepsiyasida shaxsga yo'naltirilgan muqobil modelning asosiy masalalari ochib berilgan, bu erda tarbiyachi bolalar bilan muloqotda quyidagi printsipga amal qiladi: "u erda ham, yuqorida ham emas, balki birgalikda!". Uning maqsadi bolaning shaxs sifatida shakllanishiga hissa qo'shishdir. O'ziga xos xususiyati shundaki, kattalar har bir bolaning rivojlanishini ma'lum qonunlarga moslashtirmaydi, balki shaxsiy rivojlanishning boshi berk ko'chalarining paydo bo'lishining oldini oladi. Shu bilan birga, shaxsga yo'naltirilgan aloqa modeli bolalarni muntazam ravishda o'qitish va tarbiyalashni bekor qilishni, muntazam ravishda pedagogik ishlarni amalga oshirishni o'z ichiga olmaydi. Bu faqat asosiy asos, rivojlangan shaxsni shakllantirishning birinchi bosqichidir. Tarbiyachining bolalar bilan hamkorligi va o'zaro ta'siri maktabgacha yoshdagi bolalarni axloqiy tarbiyalash, bolalarning xulq-atvori madaniyatini shakllantirishning muhim shartlaridan biridir. Maktabgacha talim tashkilotida bolaning rivojlanishi, uning shaxsiy fazilatlarini shakllantirish, shuningdek, tarbiyachining bolalar bilan mohirona tashkil etilgan o'zaro munosabati tufayli bolalar bog'chasi guruhida o'zini qanchalik qulay his qilishi haqidagi savollar har doim muhim va dolzarbdir, chunki bolalar bog'chasi guruhi ijtimoiy ta'lim va bolalar ta'limi tizimidagi birinchi bo'g'in hisoblanadi. Bu erda bola bolaligining ko'p qismini o'tkazadi. Bolaning maktabga psixologik jihatdan qanchalik tayyor bo'lishi nafaqat ota-onalarga, balki bolalar bog'chasiga, xususan tarbiyachisiga bog'liq. Tarbiyachi maktabgacha yoshdagi bolalarga tabiat, jamiyat hodisalari, kattalarning mehnati haqida boshlang'ich bilim va tushunchalar beradi, ularga madaniy axloq, o'z tengdoshlari va kattalar bilan madaniyatli munosabatda bo'lish odatlarini singdiradi, yaxshilik, haqiqatgo'ylik, adolat, jasurlik, kamtarinlik, kattalarga hurmat bilan qarash, tabiatga qiziqish, kuzatuvchanlik, o'simlik va hayvonlarga g'amxo'rlik bilan qarash, mehnatsevarlik, kattalar mehnati natijalarini asrab-avaylash kabi axloqiy sifatlar tarbiyalaydi. Xalq san'ati, musiqa, ashula, adabiyot, tasviriy san'atni bilish san'atga muhabbat tarbiyachini madaniyatli qiladi, bolalar bilan olib boradigan ishida yordam beradi. Bo'lajak tarbiyachi kerakli bilim, malaka va ko'nikmalarni ma'lum bir izchillik bilan egallab borsagina bolalarni tarbiyalash va ularga ta'lim berish ishida yaxshi natijalarga erishadi. Tarbiyachi o'z kasbining mohir ustasi bo'lish uchun maxsus tayyorgarlik ko'rishi kerak. U quyidagi shartlarga amal qilishi kerak: 1. Bo'lajak tarbiyachi yosh avlodni tarbiyalash uchun yuqori ma'lumotli, kerakli bilimlarni egallab, kerakli adabiyotlarni tanlay oladigan, ilmiy adabiyotlar bilan ishlay oladigan, ilg'or tajribali pedagoglarning tajribasini o'rganib, o'z ishiga tatbiq eta oladigan bo'lishi;

2. Bo'lajak tarbiyachi bolalarni kuzata oladigan, ularning xulqi, xatti-harakati sabablarini to'g'ri tahlil qilib, unga ijobiy ta'sir etuvchi vositalarni topa olishi;

3. Yosh avlodni kerakli bilim, malaka, ko'nikmalardan xabardor qilish uchun Bo'lajak tarbiyachining nutqi ravon, aniq, mantiqiy, ixcham bo'lishi lozim. Ta'lim berishda texnikaviy vositalardan samarali foydalana olishi kerak. Bolalar bilim, malaka, ko'nikmalarni yaxshi o'zlashtirib olishlari uchun ularni faollashtirib savollardan foydalanishi;

4. Tarbiyachi o'ziga yuklangan vazifani bajarish uchun bolalarda o'sha faoliyatiga nisbatan qiziqish uyg'ota olish, ularning diqqatini jalb qilib, faolligini o'stirish, bolalarning xulqini, xatti-harakatini haqqoniy baholay olishi;

5. Har bir faoliyat uchun kerakli materiallarni oldindan tayyorlab qo'yishi;

6. Kun tartibini to'g'ri tashkil eta bilishi, bolalar jamoasiga undagi har bir a'zoni e'tiborga olgan holda rahbarlik qila bilish;

7. Bolalarning ruhiy va jismoniy holatini aniqlay bilishi va buni bolalar bilan amalga oshiriladigan ta'lim-tarbiyaviy ishlarida e'tiborga olishi;

8. Tarbiyachi ota-onalar bilan muntazam ravishda suhbatlar, uchrashuvlar o'tkazib, axborot almashtirib turishi;

9. Bo'lajak tarbiyachi bolalarga nisbatan xayrixohlik munosabatda bo'lishi, har bir bola uchun qulay sharoit yaratishi, xafa bo'lsa ovuntira olishi;

10. Kun tartibida olib borgan ta'lim-tarbiya ishini tahlil qila bilishi va uni yanada yaxshilash yo'llarini topa olishi kerak.

Eng muhimi - bo'lajak tarbiyachi bolalarga ishonch bilan qarashi, ularning mehnatsevarligi, mustaqilligi, tashabbuskorligini to'g'ri taqdirlashi va mustaqil faoliyat qilishlari uchun imkoniyat yaratishi kerak. Buni bolalar yuqori baholaydilar.

Foydalangan adabiyotlar

11. Xusanovich, M. O. (2024, November). MAKTABGACHA TA'LIM MUASSASALARIDA TADBIRKORLIK MADANIYATIGA O'RGATISH. In INTERDISCIPLINE INNOVATION AND SCIENTIFIC RESEARCH CONFERENCE (Vol. 3, No. 25, pp. 16-18).

12. Mirzayev, O. (2023). ERTAK-TERAPIYASI VA TADBIRKORLIK MADANIYATI ELEMENTLARINING INTEGRATSIYASINI TA'MINLASHNING METODIK TIZIMI. Инновационные исследования в современном мире: теория и практика, 2(25), 92-94. <https://orcid.org/0009-0004-8134-3925> ORCID

13. Khusanovich, T. M. O. DEVELOPING STEAM COMPETENCIES IN OLDER PRESCHOOLERS.

14. Iminova, D. N. (2021). MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTI VA MAKTAB O'RTASIDAGI HAMKORLIKNING AHAMIYATI. Science and Education, 2(1), 301-303.

15. Qodirova. N. R. MAKTABGACHA TALIM TASHKILOTLARI FAOLIYATINI RAQAMLASHTIRISH // Science and innovation. – 2022. – T. 1. – C. 109-111.